

Som jag minns det... Kåseri från Sibbo/Utterbäck socknar i Karlskoga

Fråga en Karlskogabo var Sibbo ligger och han får nog ta sig en funderare. Frågar man däremot efter Utterbäck så vet säkert de flesta. Sibbo och Utterbäck är två sammanväxta byar som består av ett femtiotal villor, torp och gårdar, tämligen glest utspridda längs en dryg halvmil av grusvägen som löper mellan Immetorp och E-18 i söder, till Forsnäs vid Noravägen på nordöstra sidan av Karlskoga. Sibbo, tidigare Sibberboda, är egentligen äldst, namnet lär finnas upptaget redan år 1580. Några år senare kom Utterbäck, som efterhand kom att bli betydligt större än Sibbo, det var från början ett utbygge på Brickegårdens utmarker. Namnet antyder att det fanns utter längs Imälven, som rinner genom byarna. Det har sagts att området kring denna krokiga lilla älv skulle vara Karlskogas örtagård.

Jag tänkte nu ta med läsaren på en promenad från Sörgården i Sibbo, där jag växte upp. Vi förflyttar oss dock 25 år tillbaka i tiden, jag har just lämnat tredje klass i Sibbo skola. Nå, då kliver vi ut på trappan en försommardag i slutet av femtiotalet. Vi ser de åtta rödbruna korna som betar nere på gårdet och den för dagen arbetslösa ardenneren som går i sin egen hage på andra sidan vägen. Landsvägen ligger tom, men nere vid sågen är det alltid liv och rörelse, dit går vi.

Vi tar alltså vägen "söröt" och promenerar på den smala grusvägen ner mot sågen där dagens arbete redan pågått ett par timmar. Sågverket ligger just i gränsen mellan Sibbo och Utterbäck, vid det vattenfall i Imälven som förr drev både sågen och kvarnen på andra sidan älvfåran. Dessutom försågs en gång hela trakten med elektrisk ström från det lilla kraftverket som inryms under kvarnen, numera snickerifabrik. Först ser vi dock den precis nybyggda och toppmoderna andelstvättstugan i rött tegel, med två rejäla tvättmaskiner, centrifug, elektrisk stenmangel och stort torkrum. En damcykel och en dragkärra utanför avslöjar att någon tvättar. Kanske passar man på att ta ett bad också, i källaren finns både bastu, duschar och badkar.

Så är vi framme och kan blicka ner över sågen, där ett femtontal gubbar arbetar sommartid. En skrattsalva hörs från den lilla matkojan, obetydligt större än en ordinär lekstuga, gubbarna äter frukost. Några tar igen sig på rygg i grässlätten bredvid medan piporna tänds. Här berättas historier som knappast lämpar sig för den här berättelsen, eller för tryck överhuvudtaget. Det är ganska höga röstvolymen, många av gubbarna hör illa efter åratals arbete i sågverket utan hörselskydd.

Nu kommer "Mes-Johan", en mager, krokig figur som med lätt knyckande gång knallar iväg längs en intrampad stig uppåt älven. Han har fått sitt smeknamn efter den medfarna gamla ryggsäcken med stålörnsram som han är ägare till, en mes. Med denna på ryggen cyklar han till affären på lördagarna för att veckohandla. Det brukar bli en fläsklägg, några torra limpör från gårdagens hylla, kanske lite billig ansjovis som börjat jäsa och givetvis ett par dosor Ljunglövs ettan. Mjölken hämtar han hos oss, där morbror Hjalmar eller min mor Klara pytsar upp spenvarm mjölk direkt i den medhavda treliterflaskan. Smör används inte, det räcker med flottet från den kokta fläsklägggen. Han bor i en liten barack invid sågen.

Mes-Johan ska just släppa ner en ny portion timmer som ligger sorterat mellan långa länsar en bit upp i älvfåran. Ovanför länsarna står "Tummar-Sven" i sin röda plåtlåda mitt ute i älven. Med vana ögon samt vid tveksamma fall en klave, mäter han varje stock och styr in dom i olika fack alltefter storlek med hjälp av "piken" en sorts skarpslipad båtshake med långt skaft. Nu ser vi också dagens

första timmerbil som kommer rullande i ett massivt dammoln ner mot lossningsplatsen hundra meter norrut. Några minuter senare hörs det dova skramlet när staklåsen släpps och timmerlasset plumsar ner i Imälvens bruna vatten. Efter timmersläppet ska Johan gå ner i "undersågen" för att ösa undan sågspån som samlas under ramarna. Därvid blir han utsmyckad med en driva nedfallande sågspån på axlarna, som bäres resten av dagen. Det märkliga är att drivan även finns där på morgonen, låt vara i något mindre omfattning. Hur han bär sig åt vet ingen.

Nu kliver också Frans Bernadotte ut, om det är hans riktiga dopnamn vet jag inte, men det är det enda namn jag hört. Frans är den rödbrusigaste människa jag någonsin sett, ansiktets kulör är fullt i klass med Falus rödaste. Vi ungar tycker kanske att han är lite förmer än de andra gubbarna. Dels för namnet, som antyder ett visserligen inte troligt, men möjligt släktskap med kungen. Det beror också på att han går klädd i en ganska ankommen, men dock kavaj, mot de andra gubbarnas blåblusar. Ansiktsfärgen ger även antydningar om ett påkostat leverne och sist men inte minst, han snusar Ljunglövs finmalda tvåan istället för den vanliga ettan. På krumma ben kliver han ner på landgången och får tag på sitt arbetsredskap, piken. Där kommer redan timret flytande runt kröken, det är klentimmer, då går det undan, jaha ja, bäst att vara med här. Stockarna ska med toppen före ledas in mot vidare äventyr inne i såghuset. Det är svårt att vända stockarna rätt när det är stora släpp och strömmen pressar på, lagom är bäst. Han hugger tag och börjar mata på stockar i det gnisslande kättingspelet. Inte för tätt och inte för glest, i båda fallen väsnas dom därinne.

Nu kommer också sågarna och hjälpsågarna för att inta sina platser. Förste sågaren har bråttom, det är han som bestämmer takten och han drar raskt igång sin sågram. Den startar med ett gnisslande som övergår i ett dovt dunkande. Så skramlar det till och första stocken är på vagnen, den vänds rätt, siktas in och är snart på väg mot den hungrigt tuggande ramen med sina sex nyslipade blad. Dunket övergår i ett öronbedövande zag-zag-zag-zag-zag och snart stämmer andra ramen in. Kören fullbordas sedan av kantverkets vassa vrål, när ytbräderna renskärs av de dubbla klingorna. Någon hojtar därinne, det måste vara basen, Tor Svensson, han är den enda med sådan röstvolym. På plats under ett litet tak utanför står Samuel, iförd förskinn och beredd att ta hand om ribbveden. Den kommer ut i meterslängder på en knarrande matta för att travas upp på tork innan den levereras som spisved.

Sist på plats är de fyra gubbarna på sorteringen, en öppen brygga där plank och brädor sorteras och travas på vagnar med strö emellan för tork. Två man på planken och två på brädorna längre ner. Den gråmålade gaffeltrucken har startat och kommer vaggande mellan brädstaplarna för att hämta fulla virkespaket. Trucken har förresten konstruerats och tillverkats i en mekanisk verkstad bara ett hundratal meter från sågen. Tvärs över gården kommer "Filar-Johan" med ett par klingor. De ska skärpas innan han tar itu med hyveln som han sköter, förutom slipning av sågblad och annat. Han är en mycket lågmäld och försynt man som inte säger många ord i onödan. Däremot efter ett par glas i glada vänners lag på lördagsaftonen, då lossar tungans band och han håller gärna små anföranden. Då händer att han svänger sig med ett och annat fint ord, som kanske inte alltid passar i sammanhangen, värdinnan som i tacktalet fick beröm för sina "primitiva" smörgåsar visste nog inte vad hon skulle tro.

Sågbacken är naturligt nog byns centrum och samlingsplats för socknens ungdomar. Först vi mindre ungar på cykel som träffas och pratar, cyklar runt lite i brädgård eller tittar efter nejönögon och småfisk i älvkanten. Framåt kvällen kommer det äldre gänget som har moped. De samlas kanske för

att dra iväg upp till sjön, till kiosken i Immetorp eller ut på något annat äventyr. Vi små får nöja oss med att cykla runt i byn i väntan på den hägrande mopeden.

Vi knallar vidare och passerar nu sorterings-bryggan, det hörs ett hojtande därifrån. Aha, det ser ut att bli en varm dag och gubbarna är redan törstiga. Mycket riktigt, en beställning på tre pilsner, en pommac och en dosa ettan. Visst, dessa ärenden ger alltid någon tjugofemöring i dricks, vilket gör det värt mödan att cykla eller gå ett par kilometer till Utterbäckers handel. Varma dagar kan det bli flera resor och dricksen omsätts förstås i några av sötsakerna i glasskålarna på disken.

Med klirrande tomglas vandrar vi bortåt affären, på höger sida ligger Jonssons åkeri. Det jobbas i ett av garagen, en elsvets blinkar, det knackar, blinkar, knackar. Det är Holger som håller på att reparera timmerbilen. Det finns de som menar att när andra åkerier byter sina bilar, så ökar Jonssons på stakarna. Strax svänger vi in mot affären och ser en av byns bilister som håller på att tanka från den höga röda bensinpumpen på gården. Med ett handtag pumpas fem liter upp i en genomsynlig graderad behållare, därefter släpps bensinen genom slangen ner i tanken, varefter det hela vid behov upprepas. Bensinen är inte billig precis, snudd på 70 öre litern. Så in med beställning och de medskickade slantarna till handlare Hermansson bakom disken. Pilsner, dricka, snus och så väljer vi några femöres dixiekola för det som blir över. Under tiden varorna expedieras passar vi på att kika på alla de intressanta prylarna i disken till höger. Här finns allt från spik och gummistövlar till prydnadssaker och hårvatten. I ett litet rum på andra sidan finns charkdisken med prinskorv och annat, det är också gott.

Väl ute igen ser vi på andra sidan vägen Karl Andersson, eller "Kal-Ancha" som han kallas. Han spänner just hästen för kärran inför en tjänsteresa längs Utterbäcksvägen. Han lagar vägens ojämnheter med grus från små utplacerade depåer. Har man tur kan man få sitta upp på kärran och låtsas att man kör hästen. Detta fyller dock ingen högre funktion, för hästen kan detta alldeles själv. När han hör skyffeln skrapa i gruset på flaket så stannar han tålmodigt och när redskapet läggs tillbaka så lunkar han på igen.

Därmed raskt tillbaka till sågen, för törstiga gubbar är otåliga och vill ha drickan så kall som möjligt. Efter avlämnandet av varorna och en liten pratstund går vi österut från sågen, en väg som lär ha varit häradsväg till Nora på gamla kartor. Tuggande på den sista kolan strävar vi uppför kvarnbacken och ser nu missionshuset på höger sida. Där huserar blåbandsföreningen med mångårige ordföranden August Olsson, eller "Agust Ocha" som det blir på traktens tungomål. Här är även söndagsskola, ett par äldre gentlemän kommer troget på moped om söndagarna. Det läses någon berättelse, vi sjunger ett par sånger och erhåller som belöning en självhäftande bild att sätta in i våra små böcker. Det roligaste är nog ändå paketauktionen som brukar vara där varje år. Julfesten är inte dum den heller, då kommer tomten och ger alla barn varsin påse med russin, apelsin och godis.

Och se, nu möter vi ett par tanter, anförda av Anders på Kullen, eller "Annerch på kúel" som de flesta säger. Sällskapet ämnar ta förmiddagsbussen till stan, det ska väl uträttas ärenden som inte vår socken klarar av. Hållplatsen ligger vid "Mes-Johans" barack bredvid sågen. Sällskapet är ute i mycket god tid och hinner säkert dryfta ett och annat innan bussen kommer. Vi går förbi hos gamla farbror Pettersson som vi vinkar åt. Han håller på att göra i ordning spön och maskburkar för dagens fiske. Han ska säkert upp till övre sjön, Rösimmen, där han har sin eka. Han spänner fast grejorna bak på mopeden, det gäller att binda noga, för vägen går över Bofors skjutfälts område och är inte den bästa.

Nu skymtar den sommartomma skolan till vänster och vi traskar in genom grindstolparna. Till höger ligger lärarbostaden med sina två lägenheter och mitt på gården ligger själva skolhuset. Det är en röd träbyggnad i ett och ett halvt plan med många och höga fönster. Småskolan till höger och storskolan till vänster. På vinden under snedtaken finns slöjdsalen med sina ärrade hyvelbänkar, tunga rubankar och slöa sågar. Vi går en sväng neråt planen som används till allehanda idrotter och vintertid spolas upp till skridskois. I vintras var Granbergsdals skola här och spelade hockey mot oss. De vann...

Ja, då är det väl dags att dra sig hemåt igen, vi tar genvägen genom hagen och kikar in i den gamla jordkällaren som finns där. Snart skymtar vi stora landsvägen på håll igen och ser den klarblå bussen med NBJ på sidan, där den kommer makligt rullande med morrande växlar. Den har varit till ändhållplatsen i Älvbacka för att vända och är nu på väg mot staden med hugade resenärer. Vi ser att några från Fältet måste ha klivit på, det skymtar flera olika hattar genom fönstren.

I dammolnet som sakta skingrar sig framtonar en liten mörk figur med något för stora kläder. Han travar gladeligen landsvägen fram i de obligatoriska gummistövlarna och tar minsann inte bussen han, när det handlar om att färdas. Undrar var han har logerat i natt förresten, det är nämligen Bergius som går där. Sixten Bergius vandrar omkring, gör ett handtag här och ett där, hjälper till med höbärgning och lite av varje. Han är kanske inte någon större tillgång som grovarbetare, men som ersättning får han i alla fall mat, som han kan sätta i sig i oanade kvantiteter när tillfälle bjuds. Ibland får han också kläder, som oftast blir lite för stora på hans lilla kropp. En högst udda människa kan man tycka, levnadskonstnär utan tvivel. Sommartid brukar en hölada eller en ladugård passa bra som nattlogi.

Då korsar vi landsvägen och är hemma på Sörgården igen, vår promenad är slut och vi kan återvända till 1983.

Sågverket kom senare att moderniseras, det installerades en flistugg och därmed försvann ribbveden. I stället byggdes ett flistorn för förvaring och hämtning av flis till pappersindustrin. Ett torkhus uppfördes, samt ett nytt hyvleri, men några år senare upphörde sågningen och därmed försvann en epok och ett antal arbetstillfällen med den. Sågen sysselsätter numera bara 4 – 5 man som tillverkar emballagelådor för Bofors räkning. Själva såghuset står tomt och delar av anläggningen är rivna.

Tvättstugan används fortfarande för tvätt och bad, om än inte så intensivt som förr. Snickerifabriken är vilande och kraftstation och kvarn är ett minne blott. Jonssons åkeri har upphört. Lanthandeln i Utterbäck blev delvis utkonkurrerad av varubussar, den slog igen och nu har även varubussarna slutat gå. Folk handlar i stan, närmsta affär ligger numera i Immetorp, en halvmil bort. Skolan lades ner och alla barn fraktades med taxibilar till stan. Skolhuset blev till förråd för Bofors räkning, innan det slutligen förvandlades till stall för travhästar.

Väghyvlarna har sedan länge ersatt häst och kärra och flertalet åker i egna bilar in till Bofors eller andra arbetsplatser. Därmed försvann även bussen och numera finns ingen kollektiv förbindelse med tätorten, förutom skolbussen under terminerna. Missionshuset har glädjande nog börjat blomma upp igen efter några års tynande tillvaro. Många ungdomar tycks engagerade i Blåbandsföreningen och har träffar och utflykter varje tisdag under skoltiden.

Denna bygd som förr var full av liv och rörelse, har blivit en förort till Karlskoga och den egna puls som bygden hade känns inte lika väl längre. Många av personerna jag beskrivit är borta och jag hoppas inte ha förargat någon genom en något mindre respektfull beskrivning.

Sörgården såldes 1965, själv bor jag ändå kvar på bygden med familjen, hund, katt och några höns på det nordligaste stället i Sibbo. Trots allt så trivs vi bra häruppe och åberopar slutligen det slitna uttrycket "Vi flytt int!"

Tillägg

Nu har ytterligare ett kvartssekel gått och året är 2009. Undertecknad var bygden trogen fram till 1995, då det trots allt blev flytt för min del, torpet såldes och jag hamnade i Västergötland, alldeles vid foten av det fagra Kinnekulle, som jag har förmånen att korsa varje dag på väg till arbetet.

Detta kåseri skrevs ursprungligen 1983 när Radio Örebro efterlyste barndomsskildringar från våra hemtrakter. Efter att ha skickat in mitt bidrag hörde jag dock aldrig något från radion.

Av sågverket i Sibbo finns nu bara rester kvar, all sådan verksamhet är nedlagd och naturen kämpar för att ta tillbaka marken. Inte utan viss framgång, kan man se. Andelstvättstugan övertogs och rustades av det byalag som så småningom bildades, men tycks ändå föra en tynande tillvaro. De flesta sköter ju både tvätt och bad hemma numera. Något halvdussin tidigare familjejordbruk klassas numera som hobbyverksamhet och några andra företag tycks inte ha tillkommit.

Av de "gamla" i byn finns nu bara några få kvar. Det har förstås skett generationsskiften och omflyttning på många hemman, medan andra har fått helt nya ägare utifrån, några har blivit fritidshus. Byarna fungerar idag som förort till Karlskoga, som man bekvämt når med bil på några minuter.

Sörgården är åter ute till försäljning.

Urban Hofström

Källby

urban@hofstrom.se